

KRZYSZTOF KRUSZKO

ZAINTERESOWANIA CZYTELNICZE DZIECI W WIEKU WCZESNOSZKOLNYM

Abstrakt: Opracowanie ilustruje zagadnienie czytelniczych zainteresowań wśród dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Czytanie literatury ma wielkie znaczenie dla ich rozwoju. Dostrzegają to nie tylko nauczyciele i troskliwi rodzice. Każdy pomysł inicjujący bądź wzmacniający u dzieci chęć czytania wydaje się wart podejmowania, jako że kultura czytelnicza młodego pokolenia staje się wciąż uboższa. Książka z coraz większym trudem konkuruje z komputerem, Internetem, iPodem, odtwarzaczem mp3 itp., z którymi to wynalazkami współczesne dzieci mają kontakt od pierwszych lat swego życia. Warto jednak podejmować trud upowszechniania czytelnictwa, bez którego życie większości stałoby się znacząco uboższe i pozbawione wartości, jakie niesie ze sobą czytanie literatury.

Słowa kluczowe: czytelnictwo dzieci, edukacja wczesnoszkolna, czytanie, zainteresowania dzieci

WPROWADZENIE

Funkcjonowanie człowieka we współczesnym świecie wymaga opanowania licznych umiejętności. Jedną z najważniejszych jest opanowanie sztuki czytania. Umiejętność ta umożliwia nie tylko bieżące komunikowanie się za pośrednictwem tekstu pisanego, ale także korzystanie z dorobku intelektualnego wielu pokoleń. Kompetencję czytania ze zrozumieniem nabywają już dzieci w wieku wczesnoszkolnym, czasem nawet przedszkolnym. Umiejętność ta tylko z pozoru wydaje się prosta, ale jej nabycie nie wszystkim przychodzi łatwo. Z uwagi na życiowe znaczenie opanowania sztuki czytania inicjowanie czytelnictwa u dzieci następuje już w pierwszych latach ich życia. Początkowo ogranicza się to do czytania dzieciom bajek i baśni oraz wspólnego przeglądania bogato ilustrowanej literatury dla

dzieci. W kolejnych latach, gdy dziecko trafia do przedszkola i szkoły, opanowuje umiejętność samodzielnego czytania, bez czego dalsza edukacja byłaby niezmierzenie trudna bądź niemożliwa.

Zamiłowanie do czytania nie zawsze utrzymuje się przez całe życie. W czasach współczesnych coraz bardziej zawęża się grono ludzi, którzy systematycznie czytają książki. Zjawisko to jest szczególnie niepokojące wśród młodzieży, która swoje czytelnictwo często ogranicza jedynie do pobieżnego przeglądu krótkich streszczeń i zwięzłych opracowań wymaganych w szkole lektur.

Chcąc zorientować się, jak przedstawia się sytuacja czytelnictwa w grupie dzieci w wieku wczesnoszkolnym, przeprowadzono wiosną 2012 roku sondażowe badania ankietowe na populacji 142 uczniów klas drugich i trzecich w środowisku miejskim (Łęczna – 70) i wiejskim (Ostrówek i Puchaczów – 72). W badaniach uczestniczyło 75 dziewczynek oraz 67 chłopców¹. Uzyskane wyniki kreślą swoisty obraz, którego treść zostanie poddana wnikliwej analizie w prezentowanym opracowaniu.

PIERWSZE KONTAKTY DZIECKA Z KSIĄŻKĄ W DOMU

Pierwszy kontakt dziecka z książką jest inicjowany zwykle przez rodziców. Najczęstszym sposobem takiego kontaktu jest czytanie dziecku. Jeśli rodzice czytają dziecku systematycznie i umiejętnie, wówczas wytwarza się swoista potrzeba nowych lub ponownych przeżyć wewnętrznych, które w sposób niekwestionowany korzystnie wpływają na poszerzenie słownictwa, lepsze rozumienie pojęć, wzbogacają świat wyobraźni, uwrażliwiają na dobro i zło, pomagają dziecku lepiej rozumieć otaczający świat. Te działania wychowawcze, realizowane świadomie lub spontanicznie, skutkują wytworzeniem wewnętrznej potrzeby dziecka obcowania z książką. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że dziecko, które słuchało czytanych mu lektur, w przyszłości samo będzie wykazywało zainteresowania czytelnicze. Zrealizowane badania pozwoliły poznać, jak liczne jest grono dzieci, którym we wczesnym dzieciństwie czytano na głos książki adresowane do najmłodszych.

Z badań wynika, że większość dzieci (78,9%) już w pierwszych latach swego życia słuchała czytanych im książek. Fakt ten wystąpił przede wszystkim wśród dzieci miejskich, których odsetek w porównaniu z rówieśnikami na wsi jest o 5% wyższy. Dostrzega się też pewną prawidłowość, gdy uwzględni się czynnik płci, jako że największą populację stanowią dziewczynki (82,7%). Tylko co piąte dziecko

¹ Badania zrealizowała Paulina Szymańska w ramach seminarium magisterskiego pod kierunkiem autora tego opracowania, wyrażając zgodę na ich wykorzystanie dla celów naukowych.

przyznało, że w okresie przedszkolnym nikt im w domu książek nie czytał. Jest mało prawdopodobne, by dzieci zapomniały takie fakty, bo praktyka czytania dzieciom na ogół nie zanika i niekiedy utrzymuje się nawet w okresie, kiedy dziecko potrafi już czytać samodzielnie.

Tab. 1. Próby zainteresowania dzieci książkami przez ich bliskich we wczesnym dzieciństwie

Czytanie dzieciom przez bliskich	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Czytano	62	82,7	50	74,6	57	81,4	55	76,4	112	78,9
Nie czytano	13	17,3	17	25,4	13	18,6	17	23,6	30	21,1

Źródło: badania własne

Osobą, która najczęściej angażowała się i nadal angażuje się w czytanie swoim dzieciom, jest mama (76%). Odsetek matek jest ponadtrzykrotnie wyższy niż angażujących się w tę czynność ojców (21,1%). Specyficzne jest, że mamy czytają w większości swoim synom, natomiast ojcowie – mimo że ich odsetek jest niewielki – córkom. Zjawisko to w pewnej mierze odzwierciedla powszechnie dostrzeganą większą zażyłość w relacjach między matkami a synami oraz ojcami a ich córkami.

Tab. 2. Osoby najczęściej podejmujące czytanie książek dzieciom

Osoba czytająca	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Mama	54	72,0	54	80,6	53	75,7	55	76,4	108	76,0
Tata	17	22,7	13	19,4	16	22,8	14	19,4	30	21,1
Rodzeństwo	3	4,0	2	3,0	2	2,8	3	4,2	5	3,5
Dziadkowie	5	6,7	4	6,0	4	5,7	5	6,9	9	6,3

Źródło: badania własne

W środowisku rodzinnym podejmują się czasem czytania dzieciom również dziadkowie (6,3%), zwłaszcza kiedy zamieszkują razem ze swoimi wnukami w jednym domostwie. Starsze rodzeństwo czyta młodszym sporadycznie. W badanej populacji odnotowano jedynie pięć takich przypadków.

Kolejne zestawienie ilustruje, jak często występowało czytanie dzieciom przez najbliższych, zanim same opanowały tę umiejętność.

Tab. 3. Częstotliwość czytania książek dzieciom przez ich bliskich

Częstotliwość	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Codziennie	10	13,3	11	16,4	10	14,3	11	15,3	21	14,8
Kilka razy w tygodniu	27	36,0	18	26,9	21	30,0	24	33,3	45	31,7
Kilka razy w miesiącu	14	18,7	11	16,4	15	21,4	10	13,9	25	17,6
Kilka razy w roku	21	28,0	22	32,8	20	28,6	23	31,9	43	30,3

Źródło: badania własne

Niemal co trzecie z badanych dzieci (31,7%) miało możliwość słuchania czytanych im tekstów książek przynajmniej kilka razy w tygodniu. W głównej mierze słuchaczkami były dziewczynki (36%). Środowisko zamieszkania w niewielkim stopniu różnicuje w tym zakresie wyniki z niewielką przewagą na korzyść dzieci miejskich. Niemal każdego dnia czytania słuchało tylko 14,8% uczestniczących w badaniach dzieci. 17,6% innych dzieci miało okazję słuchać głośnego czytania osób im bliskich przeciętnie kilka razy w miesiącu. Taką częstotliwość czytania dzieciom odnotowano przeważnie w rodzinach miejskich. Prawie jedna trzecia badanej populacji (30,3%) słuchała głośnego czytania rodziców lub bliskich tylko kilka razy w roku.

SZKOLNE MOTYWOWANIE DZIECI DO CZYTELNICTWA

Zarówno rodzice, jak i nauczyciele są świadomi znaczenia czytelnictwa dziecka dla powodzenia jego aktualnej i przyszłej edukacji. Stąd też szkoła już w pierwszych latach nauczania nie ogranicza się jedynie do wyposażenia podopiecznych w umiejętność czytania, ale podejmuje szereg działań ukierunkowanych na rozbudzanie i rozwijanie u dzieci zainteresowań czytelniczych. Jednym z nich jest organizowanie konkursów czytelniczych.

Tab. 4. Organizowanie konkursów czytelniczych w szkole

Konkursy w szkole	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Organizowane	42	56	35	52,2	37	52,8	40	55,5	77	54,2
Brak	33	44	32	47,8	33	47,2	32	44,4	65	45,8

Źródło: badania własne

Ponad połowa uczestniczących w badaniach uczniów klas drugich i trzecich (54,2%) stwierdziła, że takie konkursy mają miejsce w ich szkołach. Dotyczy to niemal w równym stopniu szkół miejskich i wiejskich. Jest to wartościowa inicjatywa, która korzystnie wpływa na promowanie czytelnictwa wśród dzieci. Szkoda jednak, że zwykle istota takich konkursów ogranicza się jedynie do rywalizacji pod względem liczby książek przeczytanych lub wypożyczonych ze szkolnej biblioteki. Skłania to niektóre dzieci do nieuczciwego podejścia w tej rywalizacji i ograniczania się do wypożyczania książek, które niebawem zwracają bez czytania.

Konkursy czytelnicze przynoszą oczekiwane rezultaty tylko wtedy, gdy są odpowiednio zorganizowane, a ich uczestnicy świadomie i ochoczo w nich uczestniczą, mając przy tym możliwość dzielenia się z innymi treścią poznanych lektur.

Innym sposobem szkoły na inicjowanie czytelnictwa wśród dzieci jest prowadzenie lekcji bibliotecznych. Większość dzieci stwierdziła, że głównym źródłem dostępu do literatury jest właśnie szkolna biblioteka, dlatego warto nauczyć dzieci korzystania z tego księgozbioru. Dzieci, które nie znają zasad korzystania z zasobów szkolnej biblioteki, nie będą wypożyczały tam książek. Warto więc przyprowadzać tam uczniów od pierwszej klasy szkoły podstawowej, by miejsce to traktowały jak swoistą skarbnicę wiedzy i ciekawych przygód, które mogą stawać się ich udziałem poprzez czytanie.

Tab. 5. Organizowanie uczniom lekcji bibliotecznych

Lecje biblioteczne	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Występują	40	53,3	37	55,2	39	55,7	38	52,8	77	54,2
Nie występują	35	46,7	30	44,8	31	44,3	34	47,2	65	45,8

Źródło: badania własne

Ponad połowa uczniów klas początkowych objętych badaniami (54,2%) stwierdziła, że uczestniczyła w lekcji bibliotecznej. Zajęcia takie są organizowane zarówno w szkołach miejskich, jak i na wsi. Nie powinno to jednakże ograniczyć się do jednorazowego wyjścia z grupą klasową do szkolnej biblioteki celem zaznajomienia z zasadami korzystania z jej księgozbioru i założenia karty bibliotecznej, ale powinien być przewidziany cykl interesujących spotkań, które będą korzystnie wpływać na motywację czytelniczą wśród dzieci.

LITERACKIE ZAINTERESOWANIA DZIECI

Jest oczywiste, że czytanie tekstów przez dzieci odbywa się nie tylko w murach szkoły. Celem opanowania sztuki czytania dzieci sięgają po różne źródła pisane. Obok korzystania z podręczników szkolnych zadaniem dzieci jest również poznanie szkolnych lektur. Nie wszyscy uczniowie są nimi zainteresowani w wystarczającym stopniu, ale dziś mają dostęp do szerokiej oferty literatury adresowanej do młodego czytelnika, którą mogą nabyć w licznych księgarniach, hipermarketach, kioskach, zamówić drogą internetową bądź wypożyczyć z lokalnej biblioteki publicznej.

Zamieszczone zestawienie ilustruje, jak przedstawia się czytelnictwo książek wśród współczesnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym (tab. 6).

Tab. 6. Ilość książek czytanych rocznie przez dzieci w wieku wczesnoszkolnym

Liczba książek	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1-4	18	24,0	22	32,8	18	25,7	22	30,5	40	28,1
5-10	36	48,0	27	40,3	32	45,7	31	43,0	63	44,4
>10	21	28,0	18	26,9	20	28,6	19	26,4	39	27,5

Źródło: badania własne

Największy odsetek uczniów z klas drugich i trzecich (44,4%) czyta przeciętnie od 5 do 10 książek rocznie. Przeważają w tym dziewczynki. Nie jest to wynik imponujący, zważywszy na fakt, że egzemplarze literatury dziecięcej na ogół nie są zbyt obszerne. Istnieje jednak grupa uczniów (27,5%), którzy w skali roku czytają więcej niż 10 książek, co wskazuje na duże zainteresowanie literaturą. Jednakże prawie co trzecie dziecko (28,1%) czyta w ciągu roku zaledwie kilka książek. Należy się spodziewać, że szybko nie posiadą one biegłości w czytaniu ze zrozumieniem, co niekorzystnie przełoży się m.in. na ich efekty w nauce szkolnej. Zestawienie danych dotyczących czytelnictwa, uzyskanych od dzieci miejskich i wiejskich, pozwala dostrzec niewielką przewagę dzieci z miasta.

Wśród literatury czytanej przez dzieci są pozycje określane jako obowiązkowe lektury szkolne, które uczniowie powinni przeczytać, ponieważ stanowią one podstawę do wspólnego omawiania na lekcjach w szkole. Proponowane dzieciom lektury nie zawsze trafiają w ich zainteresowania. Zamieszczone w tab. 7 zestawienie ilustruje ten fakt.

Tab. 7. Zainteresowanie uczniów lekturami szkolnymi

Atrakcyjność dla dzieci	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Zainteresowane	31	41,3	23	34,3	29	41,4	25	34,7	54	38,0
Brak zainteres.	3	4,0	5	7,5	5	7,1	3	4,2	8	5,6
Różnie	41	54,7	39	58,2	36	51,4	44	61,1	80	56,3

Źródło: badania własne

Wyniki badań uzyskane od uczniów klas drugich i trzecich świadczą o tym, że przeciętnie tylko 38% dzieci wykazuje żywe zainteresowanie proponowanymi im lekturami, przy czym większość stanowią dziewczynki (41,3%) w środowisku miejskim. Przynajmniej co drugie dziecko (56,3%) stwierdziło, że atrakcyjność tych dzieł bywa różna, a 5,6% innych uważa, że szkolne lektury w ogóle nie są interesujące. Jeżeli te krytyczne opinie wyrazili czytelnicy, to może dowodzić, że proponowane im dzieła nie trafiają w ich zainteresowania literackie. Nie można jednak wykluczyć, że tę negatywną ocenę literatury dziecięcej sformułowali głównie uczniowie, którzy w ogóle niechętnie czytają.

Od pasjonującego dzieła trudno się czasem oderwać i zwykło się mawiać, że czyta się je jednym tchem. Zdarzają się jednak książki, przez które trudno przebrnąć do końca. Badania ujawniły, jaki odsetek dzieci czyta książki w całości, a jaki tylko ich fragmenty. Bywa bowiem i tak, że szczegółowe opisy wydają się niektórym czytelnikom nużące i m.in. z tego powodu pomijane. Dzieci w wieku wczesnoszkolnym na ogół nie potrafią jeszcze czytać wybiórczo, zatem napotykając na treści, które ich nużą, zwykle zniechęcają się do dalszej lektury i z niej rezygnują.

Tab. 8. Sposób czytania książek przez uczniów klas II i III szkoły podstawowej

Sposób czytania książek	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
W całości	33	44,0	28	41,8	31	44,3	30	41,7	61	42,9
Fragmenty	8	10,7	11	16,4	11	15,7	8	11,1	19	13,4
Różnie	34	45,3	28	41,8	28	40,0	34	47,2	62	43,7

Źródło: badania własne

Zbliżony odsetek młodych uczestników badań (ok. 43%) stwierdził, że czyta książki w całości bądź też bywa z tym różnie. Wyników nie różnicuje w sposób zauważalny ani czynnik płci, ani środowisko zamieszkania, z maleńką przewagą pilniejszych czytelniczek z miasta. Istnieje 13,4% grupa dzieci, które czytają

w książkach tylko wybrane fragmenty. Ten sposób czytania staje się bardziej powszechny w starszych klasach szkolnych, gdy uczniowie potrafią już wybiórczo wyszukiwać interesujące ich zagadnienia czy rozdziały, kierując się własnymi zainteresowaniami bądź potrzebą wyszukania konkretnych zagadnień w toku przygotowywania się do szkolnych zajęć.

Interesująca książka może być konkurencją dla innych form aktywności, aczkolwiek w przypadku dzieci nieczęsto tak się zdarza. Książka bywa jednak prawdziwym kompanem i przyjacielem w czasie, kiedy brakuje pomysłu na inne zajęcia i robi się nudno. Do dzieci skierowano w związku z tym pytanie, czy zdarza się im sięgać po książkę, gdy się nudzą?

Tab. 9. Sięganie przez dzieci po książkę w chwilach nudzenia się

Czytanie podczas nudy	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Czyta	27	36,0	21	31,3	26	37,1	22	30,5	48	33,8
Czasami	35	46,7	34	50,7	32	45,7	37	51,4	69	48,6
Nie czyta	13	17,3	12	17,9	12	17,1	13	18,0	25	17,6

Źródło: badania własne

Co trzecie dziecko w grupie objętej badaniami stwierdziło, że w chwilach nudy często sięga po książkę. Przeważnie tak postępują dziewczynki, których odsetek jest wyższy o prawie 5% w stosunku do ich kolegów. Jest to praktykowane w większości przez dzieci miejskie, których odsetek w porównaniu do rówieśników na wsi jest prawie o 7% wyższy. Niemal co drugie dziecko stwierdziło, że czytanie dla wypełnienia czasu podczas nudy zdarza się tylko czasami. Grupa dzieci stanowiąca 17,6% ogółu badanych przyznała, że nudzenie się bynajmniej nie skłania ich do sięgania po książkę.

Dzieci, które naprawdę lubią czytać, organizują sobie czas w taki sposób, żeby każdego dnia znaleźć chwilę na ulubioną lekturę. Czytanie może być dobrą i wartościową rozrywką nie tylko wtedy, gdy brakuje innego pomysłu na zagospodarowanie wolnego czasu.

Już w wieku wczesnoszkolnym większość dzieci czyta książki spoza kanonu lektur obowiązkowych. Interesujące wydaje się zatem pytanie, jakiego rodzaju gatunek literacki cieszy się największym zainteresowaniem w gronie najmłodszych czytelników? Zgromadzone wyniki badań pozwalają dostrzec, że najchętniej są czytane przez dzieci bajki i baśnie oraz książki przygodowe. Istnieje przy tym wyraźne zróżnicowanie zainteresowań ze względu na płeć czytelników, gdyż po bajki i baśnie sięgają głównie dziewczynki, chłopcy natomiast (zwłaszcza z miasta) preferują

książki przygodowe. O połowę mniejszy odsetek chłopców (17,9%), w zestawieniu z kolegami preferującymi treści przygodowe, wykazuje zainteresowanie tematyką historyczną. Odsetek dziewczynek lubiących książki o treści historycznej jest jeszcze niższy i wynosi 13,3%. Nieznacznie większe grono dziewcząt najchętniej czyta fantastykę (14,7%). Tylko nieliczne grono, stanowiące 8,4% badanych, preferuje opowiadania, a pięciu uczniów wskazało na „inną” tematykę zainteresowań literackich. Siedmioro dzieci (ze 142 badanych) nie potrafiło określić tematyki swoich czytelniczych zainteresowań. Być może to ci, których książka w ogóle nie pociąga.

Tab. 10. Ulubione przez dzieci gatunki książek

Gatunek literatury	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bajki i baśnie	30	40,0	18	26,9	25	35,7	23	31,9	48	33,8
Opowiadania	7	9,3	5	7,5	5	7,1	7	9,7	12	8,4
Przygodowe	21	28,0	27	40,3	26	37,1	22	30,5	48	33,8
Fantastyczne	11	14,7	8	11,9	9	12,8	10	13,9	19	13,4
Historyczne	10	13,3	12	17,9	10	14,3	12	16,7	22	15,5
Inne	2	2,7	3	4,5	3	4,3	2	2,8	5	3,5
Brak zainteresowania	3	4,0	4	6,0	3	4,3	4	5,5	7	4,9

Źródło: badania własne

Dzieci w wieku wczesnoszkolnym mają już wprawdzie stałe obowiązki szkolne i domowe, ale nadal najchętniej uczestniczą w zabawach organizowanych wspólnie z rodzeństwem lub rówieśnikami. Jak często zatem znajdują czas i ochotę na czytanie książek i czasopism?

Tab. 11. Częstotliwość czytania książek i czasopism przez uczniów w wieku wczesnoszkolnym

Częstotliwość czytania	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Codziennie	6	8,0	3	4,5	4	5,7	5	6,9	9	6,3
Kilka razy w tyg.	34	45,3	24	35,8	30	42,8	28	38,9	58	40,8
Kilka razy w mies.	26	34,7	25	37,3	24	34,3	27	37,5	51	35,9
Kilka razy w roku	7	9,3	11	16,4	8	11,4	10	13,9	18	12,7
Nie czyta	2	2,7	4	6,0	4	5,7	2	2,8	6	4,2

Źródło: badania własne

Niewielkie jest grono dzieci, bo zaledwie 6,3% badanych, które czytają z własnej inicjatywy codziennie. Większość w tej grupie stanowią dziewczynki. Cenne jest jednak to, że 40,8% badanej populacji czyta książki lub prasę kilka razy w tygodniu. Odsetek takich dziewczynek jest niemal o 10% wyższy niż chłopców. Co trzecie dziecko w wieku wczesnoszkolnym czyta książki kilka razy w miesiącu, natomiast 12,7% innych podało, że ich czytelnictwo ogranicza się do kilku razy w ciągu roku. Grupę tę stanowią głównie chłopcy. 6% innych przyznaje, że z własnego wyboru nie czytają wcale. Badania ujawniły, że czytaniem bardziej zainteresowane są dziewczynki, które częściej niż ich koledzy sięgają po książkę i prasę.

CZYTELNICTWO CZASOPISM

Zainteresowania czytelnicze dzieci nie ograniczają się tylko do szkolnych lektur oraz książek wybieranych samodzielnie. Na rynku wydawniczym istnieje mnóstwo czasopism, które przyciągają wzrok swoimi barwnymi, bogato ilustrowanymi okładkami. Praktycznie każda dziedzina wiedzy ma „swoją reprezentację” wśród licznych tytułów czasopism. Jedne są wysoce specjalistyczne, kierowane do mężczyzn, inne do kobiet, młodzieży, a jeszcze inne do czytelników najmłodszych – do dzieci. Dostęp do tej prasy jest bardzo łatwy, bo witryny każdego kiosku w mieście i na wsi są pełne rozmaitych tytułów. Niemal w każdym sklepie spotkamy wyodrębnione działy z prasą, które trafiają w gusta i zainteresowania czytelników.

Czy wielość tych ofert przekłada się na prasowe zainteresowania czytelnicze dzieci?

Tab. 12. Systematyczne czytanie przez dzieci ulubionych czasopism

Czytanie ulubionych czasopism	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Istnieje	31	41,3	27	40,3	29	41,4	29	40,3	58	40,8
Nie istnieje	44	58,7	40	59,7	41	58,6	43	59,7	84	59,1

Źródło: badania własne

Zebrane od dzieci wyniki badań sondażowych dowodzą, że większość z nich nie czyta systematycznie żadnego czasopisma, aczkolwiek z pewnością w tej grupie są też dzieci sięgające sporadycznie po jakąś gazetę, która trafia do domu. Jednakże 40,8% uczniów klas drugich i trzecich na poziomie edukacji wczesnoszkolnej wykazuje zainteresowanie prasą i czyta ją systematycznie. Wyników nie różnicuje płeć dziecka ani środowisko zamieszkania.

To, jaka tematyka najbardziej interesuje najmłodszych czytelników prasy, po części jest podyktowane zainteresowaniami ich rodziców, którzy te czasopisma kupują dla siebie, a dzieci korzystają z nich „przy okazji”. Płeć jest czynnikiem, który wyraźnie różnicuje ich czytelnicze zainteresowania.

Tab. 13. Najbardziej interesujące dzieci zagadnienia w czasopismach

Działy w gazetach	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Zdjęcia	13	17,3	7	10,4	10	14,3	10	13,9	20	14,1
Moda	41	54,7	11	16,4	27	38,6	25	34,7	52	36,6
Ploteczki	16	21,3	12	17,9	12	17,1	16	22,2	28	19,7
Gry	14	18,7	10	14,9	10	14,3	14	19,4	24	16,9
Przyroda	3	4,0	7	10,4	6	8,6	4	5,5	10	7,0
Kosmos	4	5,3	8	11,9	7	10,0	5	6,9	12	8,4
Komputery	24	32,0	25	37,3	25	35,7	24	33,3	49	34,5
Inne	2	2,7	1	1,5	1	1,4	2	2,8	3	2,1

Źródło: badania własne

Najbardziej poczytna jest prasa prezentująca trendy mody. W największym stopniu zainteresowanie modą wykazują dziewczynki w środowisku miejskim. Procentowy wskaźnik liczebności jest dla tej grupy ponadtrzykrotnie wyższy niż w grupie chłopców. Taki stan rzeczy raczej nie dziwi, jako że powszechnie płeć żeńska przywiązuje większą wagę do stylu ubierania się i stara się podążać za modą lansowaną w danym sezonie.

W drugiej kolejności największym zainteresowaniem cieszy się prasa komputerowa. Ma to przypuszczalnie związek z dołączanymi do niej płytami CD, na których dzieci znajdują ciekawe gry i programy komputerowe. W tej dziedzinie zainteresowań czytelniczych przodują na ogół chłopcy (37,3%), aczkolwiek co trzecia z dziewczynek również wskazała na ten gatunek prasy.

Specyficzne dla prasy adresowanej do kobiet i dziewcząt są działy podejmujące tzw. ploteczki z życia „gwiazd”, czyli aktorek, modelek, piosenkarzy, sportowców, celebrytów – osób często pojawiających się w mediach itp. W grupie badanych dzieci 21,3% dziewczynek (zwłaszcza wiejskich) lubi o nich poczytać. 17,3% ankietowanych dziewcząt wskazało przy tym na zdjęcia, które ilustrują tych ludzi w różnych sytuacjach.

W prasie kierowanej do dzieci częstokroć pojawiają się różne krzyżówki, rebusy, gry, łamigłówki itp., którymi lubi zajmować się 16,9% dzieci, przeważnie w środowisku wiejskim.

Pośród wskazywanej przez dzieci tematyki prasowej znalazły się także kosmos i przyroda. Wprawdzie budzą one zainteresowanie u niezbyt licznej grupy dzieci w wieku wczesnoszkolnym, ale warto odnotować, że występuje to przede wszystkim wśród chłopców.

ZAINTERESOWANIA DZIECI POEZJĄ

Odmienny rodzaj literacki stanowi poezja. Dzieci mają z nią kontakt od najmłodszych lat, ponieważ liczne opracowania kierowane do najmłodszych czytelników, czy też najpierw do słuchaczy literatury, którą prezentują im osoby najbliższe, mają postać wierszy (np. *Lokomotywa* J. Tuwima, *Kaczka Dziwaczka* J. Brzechwy i in. należące do kanonu literatury dziecięcej). Niektórych wierszy bądź ich fragmentów uczą się na pamięć.

W edukacji wczesnoszkolnej dzieci mają kontakt z poezją wielokrotnie. Warto więc postawić pytanie: Jakie jest zainteresowanie dzieci tym gatunkiem literackim?

Tab. 14. Samodzielne czytanie wierszy przez dzieci w wieku wczesnoszkolnym

Czytanie wierszy	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Czyta często	37	49,3	21	31,3	27	38,6	31	43,0	58	40,8
Czasem czyta	24	32,0	25	37,3	25	35,7	24	33,3	49	34,5
Nie czyta wierszy	14	18,7	21	31,3	18	25,7	17	23,6	35	24,6

Źródło: badania własne

Dwie trzecie badanej populacji dzieci w wieku wczesnoszkolnym generalnie lubi poezję i ją czyta. Niemal co druga z dziewcząt uczestniczących w badaniach stwierdziła, że często czyta wiersze, a co trzecia sięga po nie czasem. Miłośników poezji w grupie chłopców jest nieco mniej, jednakże niemal co trzeci też często czytuje wiersze, a 37,3% innych czyni to od czasu do czasu. Jedna czwarta uczniów klas drugich i trzecich nie odczuwa potrzeby kontaktu z poezją i z własnej inicjatywy nie czyta wierszy wcale. Środowisko zamieszkania nie wpływa w sposób zauważalny na umiłowanie poezji wśród dzieci.

Kontakt z tym gatunkiem literackim skłania nieraz czytelników do podejmowania prób samodzielnego pisania wierszy. Sprzyja temu odpowiedni nastój – zarówno radosny, jak i nostalgiczny, przeżywana miłość bądź wspomnienie o niej, określone wydarzenia i sytuacje, które skłaniają do rejestrowania własnych myśli

w poetyckiej formie wierszy. Czy zainteresowania dzieci poezją przekładają się na podejmowanie prób samodzielnego stworzenia tego typu „dzieł”?

Badania ujawniły, że 62% dzieci w wieku wczesnoszkolnym pisze własne wiersze, a w największym stopniu czynią to dziewczynki miejskie. Twórczość ta jest po części wynikiem zadań domowych stawianych przez nauczyciela, ale też jest i taka, która powstaje z okazji Dnia Matki, w rocznicę urodzin któregoś z domowników albo jest wyrazem określonych własnych przeżyć.

Tab. 15. Pisanie wierszy przez dzieci w wieku wczesnoszkolnym

Pisanie wierszy	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Pisze często	41	54,7	32	47,8	38	54,3	35	48,6	73	51,4
Tylko czasem	7	9,3	8	11,9	8	11,4	7	9,7	15	10,6
Nie pisze	27	36,0	27	40,3	24	34,3	30	41,7	54	38,0

Źródło: badania własne

Wśród najmłodszych „poetów” co dziesiąte dziecko podejmuje się tej sztuki tylko czasami, co wynika prawdopodobnie z obowiązku szkolnego, a nie wewnętrznej potrzeby tworzenia, natomiast 38% innych stwierdziło, że tego rodzaju twórczość własna jest im raczej obca.

ŹRÓDŁA DOSTĘPU DZIECI DO KSIĄŻEK I CZASOPISM

Obecnie dostęp do interesującej literatury nie stanowi żadnego problemu. Dotyczy to również dzieci, które mają możliwość korzystania z zasobów bibliotecznych we własnej szkole, z księgozbioru biblioteki publicznej czy też z domowej biblioteczki. W każdym mieście funkcjonują liczne księgarnie oferujące tysiące barwnych, atrakcyjnie wydanych tytułów książek. Nawet w hipermarketach wyodrębnione są działy z książkami, które pozwalają zainteresowanym na swobodny wybór literatury po przystępnych cenach. Mnóstwo ofert wydawniczych znaleźć można w księgarniach internetowych czy też od osób, które za pośrednictwem internetowej sieci proponują odsprzedaż już dla nich literatury. Tą drogą można dokonać prenumeraty różnych czasopism, nabyć opracowania w wersji elektronicznej (e-booki) albo poczytać bezpośrednio w Internecie, korzystając z udostępnianych wszystkim licznym stronom. Tych źródeł dostępu do literatury jest wiele. Z jakich zatem źródeł korzystają najczęściej dzieci w wieku wczesnoszkolnym?

Tab. 16. Źródła pozyskiwania książek i czasopism przez dzieci

Źródło	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Biblioteka szkolna	55	73,3	52	77,6	53	75,7	54	75,0	107	75,3
Biblioteka publiczna	26	34,7	23	34,3	21	30,0	28	38,9	49	34,5
Własny księgozbiór	17	22,7	23	34,3	18	25,7	22	30,5	40	28,2
Od kolegi/ koleżanki	8	10,7	5	7,5	9	12,8	4	5,5	13	9,1
Zakup	8	10,7	12	17,9	10	14,3	10	13,9	20	14,1
Inne	0	0,0	1	1,5	0	0,0	1	1,4	1	0,7

Źródło: badania własne

Większość uczniów klas drugich i trzecich na poziomie edukacji wczesnoszkolnej (75,3%) korzysta głównie z biblioteki szkolnej. Wynik ten wydaje się nieco zaniżony, jako że każdy uczeń w wieku szkolnym ma założoną kartę czytelnika w swojej szkole i z pewnością przynajmniej literaturę podstawową, którą wspólnie omawia się na zajęciach, wypożycza właśnie w tym miejscu.

Niemal w każdej miejscowości, nawet w gminnej wsi, przy gminnym albo wiejskim domu kultury, funkcjonuje biblioteka publiczna. Osoby pracujące w bibliotekach chętnie pomagają i doradzają młodym czytelnikom w wyborze literatury trafiającej w ich zainteresowania. W grupie badanych dzieci największy odsetek korzystających z miejscowej biblioteki publicznej przypada na dzieci wiejskie (38,9%).

Własne księgozbiory posiada 28,2% dzieci, a przodują w tym chłopcy (34,3%) i, co ciekawe, w środowisku wiejskim. 12,8% uczestniczących w badaniach dzieci miejskich korzysta z książek i czasopism pożyczanych od koleżanki bądź kolegi. W tym przypadku odsetek dzieci miejskich jest ponaddwukrotnie większy niż ich rówieśników na wsi. Są też dzieci, które interesujące je czasopisma i książki kupują (14,1%), z czego większość stanowią chłopcy. Ma to przypuszczalnie związek z nabywaną przez nich prasą komputerową i komiksami, które śledzą na bieżąco. Jeden z uczestników badań przyznał, że pozyskuje książki z sortowni śmieci. Fakt ten, choć jednostkowy, świadczy o tym, że każdy, kto ma taką potrzebę, jest w stanie zdobyć interesującą go literaturę.

Osoby zainteresowane czytelnictwem chętnie gromadzą książki i różne czasopisma we własnej biblioteczce domowej. Dotyczy to również dzieci, które niejednokrotnie otrzymują od rodziców książkę w urodzinowym upominku, na „gwiazdkę”, przy okazji rodzinnych spotkań czy też bez specjalnej okazji. Z czasem powstaje z tego całkiem pokaźna kolekcja, do której można sięgnąć w dowolnej chwili.

Badania wykazały, że przynajmniej co drugie dziecko w wieku wczesnoszkolnym (54,9%) posiada własny księgozbiór, aczkolwiek trudno jednoznacznie określić, jak liczne są tytuły zgromadzonej przez nie dziecięcej literatury.

Tab. 17. Posiadanie własnego księgozbioru w domu dzieci

Posiadanie księgozbioru	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Posiada	40	53,3	38	56,7	36	51,4	42	58,3	78	54,9
Nie posiada	35	46,7	29	43,3	34	48,6	30	41,7	64	45,1

Źródło: badania własne

Najbardziej zasobne we własne książki są dzieci zamieszkujące na wsi (58,3%). Tym samym najwięcej było miejskich dzieci, które sygnalizowały brak własnej biblioteczki, co oczywiście nie oznacza, że w ich domu w ogóle nie ma książek. Posiadanie większych zbiorów literatury dziecięcej przez chłopców idzie w parze z wcześniejszymi danymi ujętymi w tabeli 16, które pokazały, że to właśnie chłopcy częściej kupują sobie książki i czasopisma.

W naszej kulturze dzieci często są obdarowywane upominkami przy różnych okazjach. Dobrym pomysłem na taki podarunek wydaje się nie kolejna lalka czy samochodzik, ale właśnie książka. Jak częsta jest taka praktyka wśród badanych dzieci – ilustruje kolejne zestawienie.

Tab. 18. Książki otrzymywane przez dzieci w prezencie

Otrzymywanie książek	Dziewczynki		Chłopcy		Miasto		Wieś		Razem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Otrzymuje często	39	52,0	31	46,3	36	51,4	34	47,2	70	49,3
Rzadko otrzymuje	25	33,3	22	32,8	23	32,8	24	33,3	47	33,1
Nie otrzymuje	11	14,7	14	20,9	11	15,7	14	19,4	25	17,6

Źródło: badania własne

Najczęściej książki w prezencie otrzymują dziewczynki w środowisku miejskim. Może mieć to związek z prezentowanym wcześniej zestawieniem w tabeli 11, które pokazało też, że dziewczynki bardziej niż chłopcy interesują się literaturą i czytają częściej. Rzadko taki upominek trafia do 1/3 badanych dzieci, natomiast w ogóle książek od najbliższych nie otrzymuje 17,6% dzieci, w tym przede wszystkim chłopcy. A szkoda, bo interesująca książka stanowi nie tylko formę miłego upominku, ale i wartościowe źródło edukacyjne, umilające czas, rozbudzające

wyobraźnię i dostarczające ciekawych przeżyć. Ponadto dziecko, które otrzymuje książki, uczy się z nimi obchodzi, potrafi je szanować, by utrzymane w dobrym stanie stanowiły zachętę do ponownego sięgnięcia i zgłębienia ich treści.

PODSUMOWANIE

Opanowanie sztuki czytania stanowi niezbędny element funkcjonowania współczesnego człowieka, dlatego proces nabywania tej umiejętności rozpoczyna się już w wieku przedszkolnym, a szczególnie w pierwszych latach nauki szkolnej. Czytanie otwiera przed każdym nowe horyzonty, umożliwia nabywanie i poszerzanie własnej wiedzy w różnych dziedzinach, zgodnie z kształtującymi się zainteresowaniami.

Chociaż objęta badaniami grupa 142 dzieci w wieku wczesnoszkolnym nie upoważnia do wyprowadzenia wniosków, które można by odnieść jednoznacznie do ogółu populacji dzieci w tym wieku, to jednak daje pewien obraz związany z ich czytelnictwem. Ujmując rzecz syntetycznie, stwierdzono, że:

- Większość dzieci (78,9%) już od najmłodszych lat swego życia słucha czytanych im książek. Fakt ten ma miejsce przede wszystkim wśród dzieci miejskich, gdzie odsetek ten jest o 5% wyższy niż na wsi, a słuchaczami są w większości dziewczynki.
- Osobą najczęściej zaangażowaną w czytanie swoim dzieciom jest matka (76%). Ojców czytających dzieciom jest ponadtrzykrotnie mniej (21,1%), ci czytają przeważnie córkom, a matki synom.
- Czytanie dzieciom na głos ma miejsce przeważnie kilka razy w tygodniu, z niewielką przewagą w środowisku miejskim.
- Pośród szkolnych zachęt promujących czytelnictwo dzieci zarówno na wsi, jak i w mieście dominują konkursy czytelnicze oraz tzw. lekcje biblioteczne.
- Największy odsetek uczniów klas drugich i trzecich (44,4%) czyta przeciętnie od 5 do 10 książek rocznie, a przodują w tym dziewczynki. Istnieje też grupa uczniów (27,5%), którzy w skali roku czytają więcej niż 10 książek, co wskazuje na duże zainteresowanie literaturą.
- W chwilach nudy tylko co trzecie dziecko zwykle sięga po książkę i większość stanowią miejskie dziewczynki.
- Dziewczynki najchętniej czytają bajki i baśnie, chłopcy natomiast preferują książki przygodowe.
- Największy odsetek (40,8%) badanej populacji czyta książki lub prasę kilka razy w tygodniu, a przodują w tym wyraźnie dziewczynki.

- Prawie 41% uczestniczących w badaniu dzieci wykazuje zainteresowanie prasą i czyta ją systematycznie. Wyników nie różnicuje płeć dziecka, ani środowisko zamieszkania.
- Dziewczynki najchętniej czytają prasę prezentującą trendy mody oraz doniesienia z życia medialnych „gwiazd”, chłopcy natomiast preferują czasopisma opisujące różne gry i programy komputerowe.
- Dwie trzecie badanej populacji dzieci w wieku wczesnoszkolnym lubi poezję i chętnie ją czyta. Miłośnikami poezji są przede wszystkim dziewczynki miejskie, które też podejmują próby twórczości samodzielnej.
- Większość uczniów klas początkowych (75,3%), poszukując interesującej ich literatury, korzysta głównie z biblioteki szkolnej. Własne księgozbiory posiada 28,2% dzieci, a przodują w tym chłopcy (34,3%).
- Najczęściej książki w prezencie otrzymują dziewczynki w środowisku miejskim, natomiast w ogóle książek od najbliższych nie otrzymuje 17,6% dzieci.

Czytanie literatury przez dzieci niesie ze sobą wiele wartości. Dostrzegają to nie tylko nauczyciele i troskliwi rodzice. Podejmowane są ogólnopolskie akcje typu: „Cała Polska czyta dzieciom”, w które angażują się m.in. znani i lubiani aktorzy, czytając w mediach lub nagrywając na płytach ładnie prezentowane przez nich teksty bajek, baśni, lektur szkolnych oraz innej literatury popularnej. Organizowane są też akcje pod nazwą „Uwolnij swoją książkę”. Przedsięwzięcie to umożliwia wymianę przeczytanych już własnych książek na inne lub nieodpłatne przekazanie zbędnych książek, które znajdują innych czytelników.

Są to cenne inicjatywy, które sprzyjają rozwijaniu zainteresowań czytelniczych również wśród dzieci. Każdy pomysł inicjujący bądź wzmacniający u dzieci chęć czytania wydaje się wart urzeczywistnienia, jako że kultura czytelnicza młodego pokolenia staje się coraz uboższa. Książka z coraz większym trudem próbuje konkurować z komputerem, Internetem, iPodem, odtwarzaczem mp3 itp., z którymi to wynalazkami współczesności dzieci mają kontakt od pierwszych lat swojego życia. Warto jednak podejmować trud upowszechniania czytelnictwa, bez którego życie większości stałoby się znacząco uboższe i pozbawione wartości, jakie niesie ze sobą czytanie literatury.

READING INTERESTS OF PRE-SCHOOL CHILDREN

Abstract: The presented paper displays the issue of reading interests of pre-school children. Reading literature has a considerable importance for children's development. Not only teachers but also caring parents realize that. Every idea that initiates or reinforces children's willingness

to read seems to be worth implementing as reading culture of the young generation has become increasingly poorer. Children use such inventions as a computer, the Internet, an iPod, an MP3 player, etc., since their early childhood. A book competes with them with increasing difficulty. However, making an effort to popularize reading, without which the life of the majority would become much poorer and deprived of values fostered by literature, is worth doing.

Key words: readership among children, early school education, reading, children's interests